

ДО 25-РІЧЧЯ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ПОЛІТЕХНІЦІ

Львівська політехніка за понад 170-річний період свого існування пройшла складний період розвитку і становлення від Технічної школи до класичного університету із практично повним набором гуманітарних спеціальностей. Етапним у історії навчального закладу був початок Другої світової війни, коли у зв'язку з входженням у склад СРСР у викладацькому складі, структурі та навчальному процесі відбулися суттєві зміни. Саме тоді було започатковано масове викладання гуманітарних дисциплін. Справа в тому, що в СРСР протягом перших десятиліть існування сформувався певний ідеологічний канон, який запозичував багато елементів різних релігій. Так, у марксисті-ленінізмі сформувалася своя “свята трійця” – К. Маркс, Ф. Енгельс та В. Ленін. Сукупність праць вищенаведених “основоположників” складала “біблію”, яку належало опановувати всім, хто здобував вищу освіту у СРСР. У Радянському Союзі все повинно було підпорядковуватися одній ідеологемі, тому викладання основ історичних знань у навчальних закладах, відповідно до постанови ЦК ВКП(б) від 14 листопада 1938 р., було покладено на кафедри основ марксизму-ленінізму. Оскільки кафедри теології у Львівській політехніці не було, то початки викладання основ гуманітарних знань закладалися з нуля.

У зв'язку з запровадженням вивчення короткого курсу історії ВКП(б) систематизується викладання т. зв. суспільних дисциплін та вводиться єдиний навчальний курс “Основи марксизму-ленінізму”, в рамках якого розглядалися окремі історичні проблеми. Щойно у 1944 р., після відвоювання Львова у німців, разом з іншими підрозділами вузу кафедра відновила свою діяльність. Тоді “по путівці ЦК ВКП (б)” для відновлення діяльності кафедри було направлено професора Віктора Валерійовича Макеєва (1887 р. нар., випускника Самаркандського сільгоспінституту, завідувача у 1945–1946 рр.). В цей час на кафедрі працювали всього вісім осіб.

В подальшому завідувачів кафедрою основ марксизму-ленінізму призначали на підставі рішення Обласного комітету КПРС, а тоді затверджували у профільному союзному міністерстві. Походження та послужний список викладачів цієї кафедри можна побачити, зокрема, на прикладі доцента, канд. філос. наук (диплом від 02.02.1941 р.) Всеволода Кириловича Астаф'єва (1900 р. нар., члена партії з 1921 р., завідувача кафедри у 1946–1953 рр.), направлено із посади завідувача аналогічної кафедри у Сибірському металургійному інституті, а потім звільненого через конфлікт з ректором інституту М. Г. Максимовичем. Напрями ж досліджень показовими є на прикладі теми дисертації Миколи Івановича Рахно (1916 р. нар., завідувача у 1953–1960 рр.) – “КПРС в боротьбі за здійснення ленінсько-сталінської національної політики (1926–1932 рр. на матеріалах України)”, призначеного завідувачем на заміну В. К. Астаф'єву вже на другий день після захисту в Києві дисертації.

З розширенням інституту та збільшенням контингенту студентів поступово наростає об'єм педагогічної роботи. Якщо у 1948 р. на кафедрі працювало 11 викладачів (з них – три сумісники з Обласного комітету партії), то у 1950–1951 н. р. на кафедрі працювало 17 викладачів (в т. ч. один доцент). Цього року на кафедрі вже працював один кандидат історичних наук – Гаврило Сергійович Вакуленко (1906 р. нар.), який захистив дисертацію 1 липня 1950 року у Київському університеті. Асистентом на кафедрі тоді починав працювати й Володимир Петрович Чугайов – майбутній доктор історичних наук (1981 р.) та ректор Львівського державного університету імені Івана Франка (1981–1990).

З 1956–1957 н. р. у вищих технічних учбових закладах країни взамін марксизму-ленінізму вводяться для загальнообов'язкового вивчення три самостійні суспільні дисципліни: історія КПРС, політична економія, діалектичний та історичний матеріалізм. У 1957 р. кафедра марксизму-ленінізму, відповідно до наказу ректора, була перейменована в кафедру історії КПРС із збереженням попереднього керівника. В складі кафедри історії КПРС в цей період нараховувалось 15 викладачів. Одночасно вводиться викладання навчальної дисципліни “Історія КПРС”. Згодом кафедрою завідували випускник Харківського університету доцент, канд. іст. наук Григорій Іванович Ломов (1960–1962 рр.), який перед тим очолював Львівський педінститут, а у 1962–1966 рр. був ректором відновленого

Харківського державного педагогічного інституту імені Г. С. Сковороди та вихованець Львівського університету доцент канд. іст. наук В. К. Сульженко (завідувач у 1962–1964 рр.), який у зв'язку із створенням кафедри наукового комунізму переходить туди завідувачем.

Аналогічний шлях через аспірантуру та захист дисертації у Львівському державному університеті імені І. Франка (1955–1956 рр.) пройшли й наступні керівники: канд. іст. наук, доцент Григорій Єгорович Тамбовцев (1919 р. нар., завідувач кафедри у 1965–1969 рр.) та канд. іст. наук, доцент Іван Миколайович Михайловський (1921–2011), завідувач кафедри протягом 1969–1985 рр. Останній у 1960 р. приходить працювати на кафедру на посаду доцента з посади завідувача відповідної кафедри у Інституті декоративного та прикладного мистецтва (тепер – ЛНАМ), а вже 1966 р. опублікував особисту наукову монографію на тему “Комсомол України в боротьбі за побудову соціалізму в СРСР (1925–1937)”, яку 1968 р. було захищено, як докторську дисертацію. За цю роботу його було нагороджено високою на той час премією імені Ленінського Комсомолу. Окрім того, протягом 1950–1980-х рр. на кафедрі історії КППС було захищено чотири докторські дисертації – Л. Є. Дещинського, А. Я. Чліянца, П. С. Костика та С. С. Паливоди та 28 кандидатських.

Окремо потрібно відзначити провідну роль у розбудові історичної науки у Львівській політехніці, яку судилося відіграти Леонтію Євгеновичу Дещинському. На кафедру на скромну посаду старшого викладача кафедри він прийшов у 1974 р. після закінчення аспірантури при Львівському державному університеті ім. Івана Франка та успішного захисту кандидатської дисертації на тему “Революційні події в Особливій і XI арміях Південно-Західного фронту, дислокованих на Волині в 1917 р.”, а невдовзі після захисту у Москві у 1984 р. докторської дисертації “Революційні події на Південно-Західному, Румунському фронтах і Чорноморському флоті в 1917 р.” його призначили новим завідувачем. На відміну від своїх попередників, які часто були кон'юнктуристами, що шукали у викладацькій діяльності лише засіб отримання “легкого хліба” цей подвижник науки на посаді завідувача зумів серйозно реформувати напрям роботи кафедри та закласти наукові засади викладання історії. Першим кроком у цьому напрямку була зміна назви кафедри. З його ініціативи у 1989–1990 навчальному році вперше на теренах УРСР у технічному вищому навчальному закладі створюється кафедра історії України та політичної історії, яку з 1991 р. перейменували на кафедру історії України, науки і техніки. Тоді ж розпочали роботу над вивченням та викладанням курсу “Історія України”. У 1991–1992 навчальному році на кафедрі працювали три д-р іст. наук, професори, 13 канд. іст. наук, доцентів, п'ять канд. іст. наук, старших викладачів і два асистенти. Внаслідок проведених завідувачем кафедрою, професором Л. Є. Дещинським кадрових змін колективу вдалося швидко очиститися від “палких” пропагандистів комуністичної ідеології. Із старого складу кафедри історії КППС довгий час на кафедрі історії України працювали лише Т. І. Замлинський, Я. Я. Денісов, В. М. Тарабан, Л. В. Цубов, М. Й. Марущак.

З цього часу члени кафедри займаються актуальними проблемами історії козацької доби, національного відродження української державності (1917–1919 рр.), утворення українських військових формувань та Збройних Сил України. На довгі роки сформувався основний напрям наукових досліджень – “Загальнонаціональна боротьба українського народу за свою державність з 1917 до 1991 рр.” (науковий керівник – професор Л. Є. Дещинський).

На кафедрі розвинулася власна методика вивчення і викладання історії України з акцентом на національний рух українського народу за становлення та відродження своєї державності. Близько десяти разів перевидавався підручник “Історія України та її державності”, що здобув велику популярність і поза межами Західного регіону країни. Неодноразово перевидавалися масовими тиражами підручники за редакцією проф. Л. Є. Дещинського: “Українська та зарубіжна культура”, “Історія міжнародних відносин”, “Історія дипломатії”, “Історія науки і техніки України”, “Історія української культури”.

Тривалий час найближчими помічниками Л. Є. Дещинського були його заступники по кафедрі, які одночасно були заступниками директора створеного ним Інституту гуманітарної освіти (з 2001 р. – Інститут гуманітарних та соціальних наук). Так наукову діяльність кафедри у 1990 – на початку 2000-х рр. організували доценти, канд. іст. наук Віктор Євстахович Голубко (1999 р. захистив докторську

дисертацію на тему “Військове будівництво в Україні періоду Центральної Ради”) та Сергій Омелянович Іващук (1949–2003), фахівець з історії підпільно-партизанської боротьби проти гітлерівських окупантів та міжнародних зв'язків українців у роки Другої світової війни (вже написану ним докторську дисертацію завадила захистити смерть). Викладацькою діяльністю працівників кафедри довгі роки курував доцент канд. іст. наук Роман Дмитрович Зінкевич, фахівець з історії визвольних змагань ХХ ст.

У межах наукової діяльності кафедри вперше в Україні у 1995 р. було відкрито Спеціалізовану вчену раду К 35.052.15 із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю 20.02.22 – “Військова історія” (голова – проф. Л. Є. Дещинський), а також з цього часу при кафедрі успішно функціонує аспірантура з “Історії України”, та “Військової історії”. Під керівництвом викладачів кафедри у ній підготовлено цілу наукову школу військових істориків – понад 100 кандидатів і 6 докторів наук. Зокрема, проф. Л. Є. Дещинський особисто підготував 38 канд. іст. наук та 4 д-ри іст. наук, 7 канд. іст. наук: доц. Р. Д. Зінкевич, 6 – доц. І. О. Гаврилів, 3 – доц. С. В. Терський, 2 – доц. А. І. Харук, 2 – доц. І. В. Буковський.

У 1998 р. започатковано видання першої в Україні військово-історичної серії фахових наукових збірників під символічною назвою “Держава та армія” у межах Вісника Національного університету “Львівська політехніка”, а також проведено перші в незалежній Україні міжнародні наукові конференції з військової історії, зокрема, дві конференції “Збройні сили України: історія та сучасність” (3–4 вересня 1991 р. та 29–30 березня 2006 р.); дві Всеукраїнські наукові конференції присвячені ювілеям видатного українського історика, першого президента Української держави Михайла Грушевського (29 червня 1996 р. та 19–20 грудня 2006 р.), а також “Голод 1932–1933 рр. в Україні: уроки історії” (до 70-річчя вшанування пам'яті жертв голодомору), 28–29 травня 2003 р.; “Україна у Другій світовій війні” присвячена 60-й річниці її завершення, 25–26 травня 2005 р.; “Геноцид в Україні у ХХ столітті: Україна під окупаційними режимами – історія та наслідки”, 25 березня 2011 р. тощо.

Колектив кафедри історії, теорії та практики культури.

Зліва направо: Р. Д. Зінкевич, А. Я. Нагірняк, В. С. Виздрик, Л. В. Скорич, Н. М. Барановська, І. О. Гаврилів, М. В. Комова, Л. Є. Дещинський, І. В. Буковський, С. О. Лісіна, А. І. Харук, І. Я. Хома, С. В. Терський, (грудень 2009 р.)

Резонансним став захист навесні 2011 р. відразу двох докторських дисертацій працівників кафедри: Андрія Івановича Харука на тему “Авіаційна промисловість України як складова військово-промислового комплексу у 1910–1980-ті роки” та Святослава Володимировича Терського на тему “Військова інфраструктура Волинського князівства в XI–XIV ст.”. Свідченням високого наукового авторитету нинішніх та колишніх працівників кафедри є їх активна участь у діяльності експертної ради з історичних наук при Міністерстві освіти і науки України.

Помітним явищем цього періоду став вихід низки наукових монографій Р. Д. Зінкевича “Партизанськими дорогами з командиром “Залізнякам” (1997), С. В. Терського “Пересопниця” (2003), “Лучеськ X–XV ст.” (2006), “Княже місто Володимир” (2010), Історія археології та історичного краєзнавства Волині (2010), П. В. Вербицької “Громадянське виховання молоді: сучасні аспекти розвитку” (2009), А. І. Харука “Нарис історії авіаційної промисловості України (1910–1980-ті рр.)” (2010), І. О. Гаврилів “Західна Україна у 1921–1941 рр.: нарис історії боротьби за державність” (2012).

Протягом 2000-х рр. на кафедрі сумісниками працювали відомі історики – професори Л. В. Войтович та І. Г. Патер. У цей період працівниками кафедри розроблялися питання поглибленого вивчення історії України та її державності, історії української та зарубіжної культури та місце в ній українського народу, музеєзнавства, культурології, етики та естетики, історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України, країнознавства, історії дипломатії.

У 2000–2011 рр. на базі кафедри проводилася підготовка студентів за спеціальністю “Документознавство та інформаційна діяльність”. Близько тисячі випускників цієї спеціальності за вказаний період отримали освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра та спеціаліста й були успішно працевлаштовані, що засвідчило великий попит на випускників кафедри на ринку праці. Великий вклад у розвиток цієї спеціальності, підготовку численних навчальних посібників внесли доценти С. О. Іващук, М. В. Комова, Р. Д. Зінкевич та інші.

Вже навесні 2009 р. у зв’язку із складним становищем стосовно навчального навантаження на пропозицію професора Л. Є. Дещинського було розпочато роботу над отриманням ліцензії на нову для львівських вузів спеціальність – “Музейна справа та охорона пам’яток історії та культури”. Проте, отримати цю ліцензію вдалося лише у травні 2012 р. завдяки організаторським здібностям нового завідувача кафедри – проф., д-ра філос. наук Ігоря Зеноновича Дуцяка.

У 2011–2012 н. р. на кафедрі, яка в черговий раз отримала нову назву – історії України та етнокомунікації, працювало п’ять докторів наук, 16 кандидатів наук та всього один асистент без ступеня, навчалася на денній та заочній формі одночасно 15 аспірантів.

У зв’язку з переорієнтацією частини працівників кафедри на поглиблене вивчення та викладання проблем музеєзнавства та охорони пам’яток започатковано проведення низки міжнародних наукових конференцій, зокрема, “Проблеми музеєфікації, реконструкції та експонування пам’яток ранньосередньовічної доби” (с. Пересопниця на Рівненщині, 1–2 червня 2013 р.), “Історико-культурна спадщина: проблеми збереження та популяризації” (25–26 квітня 2014 р.). У 2014 р. розпочато видання наукового журналу “Historical and Cultural Studies”.

Сьогодні перед кафедрою стоять складні завдання: одночасно з розробкою значної кількості навчальних курсів за новою спеціальністю та утвердженням наукового колективу у музейній та пам’ятко-охоронній сферах Львова та України важливо зберегти та розвивати далі славу своїми традиціями військово-історичну наукову школу Леонтія Дещинського.

Святослав Терський